

**До спеціалізованої вченої ради
К 20.051.14
у Навчально-науковому юридичному
інституті Державного вищого
навчального закладу
«Прикарпатський національний
університет імені
Василя Стефаника»
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Т. Шевченка, 44-а, ауд. 305**

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА –

доктора юридичних наук, доцента

Лукаsevич – Крутник Ірини Степанівни

на дисертацію **Петечел Надії Михайлівни** на тему

«Правове регулювання договору медичного страхування»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;

сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дисертаційної роботи. В сьогоdnішніх умовах всесвітньої пандемії Covid-19 надзвичайно актуальним є створення системи захисту майнових та особистих інтересів осіб у сфері охорони здоров'я. У цьому контексті важливим є визначення можливостей договірної регулювання відносин медичного страхування.

В українському законодавстві немає спеціального нормативно-правового акту, присвяченого регулюванню договірних відносин з надання медичного страхування. Тому на практиці для їх регулювання застосовуються загальні норми договірної права, що містяться в Цивільному кодексі України та інших актах цивільного законодавства. Проте загальні норми не завжди відображають специфіку зазначеної сфери.

Крім того, варто зазначити, що в українській юридичній науці більшість наукових досліджень у сфері страхування присвячено або питанням інституту страхування загалом, або окремим видам страхування, лишаючи осторонь відносини медичного страхування.

У вітчизняній науці цивільного права комплексних досліджень проблематики правового регулювання договірних відносин медичного страхування не проводилося. У зв'язку з цим не викликає сумнівів потреба в науковому опрацюванні загальнотеоретичних проблем договірних відносин медичного страхування для удосконалення існуючого механізму їх правового регулювання. Дослідження зазначених відносин є своєчасним та таким, що спрямоване на задоволення актуальних потреб науки і правозастосування.

Вищенаведене дає підстави для висновку, що дисертація Петечел Надії Михайлівни, присвячена правовому регулюванню договору медичного страхування, є актуальною, а результати цього дослідження можуть бути цінними як для цивілістичної науки, так і для практики застосування чинного законодавства України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.
Тема дисертації затверджена вченою радою Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» від 26.12.2014 року (протокол № 12). Дисертаційна робота виконана на кафедрі цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» в межах науково-дослідної роботи на тему «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0110U001557).

Тема дисертації відповідає проблематиці дисертаційних досліджень зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Оцінка змісту, завершеності та ступеню новизни дисертаційної роботи.

Мета дисертаційної роботи полягає у виявленні та вирішенні комплексу теоретичних і практичних проблем доктрини цивільного права, пов'язаних з цивільно-правовим регулюванням правовідносин за договором медичного страхування, а також у розробці теоретичних положень та формуванні науково обґрунтованих висновків і пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, що стосуються досліджуваної теми.

Для досягнення поставленої мети дисертанткою визначено такі завдання:

- виокремити історичні передумови становлення та розвитку договірних відносин з медичного страхування на окремих історичних етапах розвитку української держави;

- визначити місце договору медичного страхування в системі цивільно-правових договорів України;

- сформулювати визначення поняття договору медичного страхування;

- з'ясувати особливості істотних умов договору медичного страхування;

- з'ясувати сутність страхового ризику у договірних зобов'язаннях з медичного страхування;

- визначити суб'єктний склад договору медичного страхування та особливості правового статусу їх учасників;

- дослідити порядок виникнення, зміни та припинення відносин за договором медичного страхування;

- з'ясувати правові наслідки порушення умов договору медичного страхування;

- обґрунтувати висновки та пропозиції щодо удосконалення правового регулювання договірних відносин медичного страхування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері укладення та виконання договору медичного страхування.

Предметом дослідження є теоретичні основи і практичні питання правового регулювання правовідносин у сфері медичного страхування, відповідне національне законодавство та нормативно-правові акти інших

держав, судова практика їх застосування, наукові погляди та концептуальні підходи щодо визначення сутності договору медичного страхування.

Правильно сформульовані мета, задачі, предмет та об'єкт дослідження покладені в основу побудови дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінки.

У **вступі** дисертантка вдало обґрунтовує актуальність теми дисертації, визначає мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, характеризує методи наукового пізнання, які використано в роботі, розкриває основні положення наукової новизни, практичне значення отриманих результатів тощо.

У першому розділі дисертації **«Становлення та правова природа договору медичного страхування»** розглянуто історичні особливості становлення та розвитку медичного страхування, встановлено місце договору медичного страхування в системі цивільно-правових договорів України.

Заслуговує на увагу проведений в національній доктрині приватного права вперше історичний аналіз становлення інституту медичного страхування з метою визначення закономірностей його розвитку, особливостей його правового регулювання та шляхів його подальшого вдосконалення (С. 24 – 47 дисертації, С. 7 автореферату).

Дисертанткою встановлено, що відносини медичного страхування, які є ефективним механізмом захисту майнових інтересів членів суспільства від можливих негативних наслідків, знаходять свій прояв на всіх етапах розвитку суспільства, безумовно, із тією специфікою, яка притаманна кожному історичному періоду (С. 46 дисертації, С. 7 автореферату).

Наукової підтримки заслуговує висновок, що закріплення в цивільному законодавстві найменування того і чи іншого цивільно-правового договору або окреслення сфери його дії не може свідчити про його правове регулювання. Договір можна кваліфікувати як непоіменований, якщо актами цивільного законодавства не визначено його поняття, істотні умови, права та обов'язки сторін тощо (С. 72 дисертації, С. 7 автореферату).

Важливим з практичної точки зору є висновок, що при укладенні та виконанні договору медичного страхування, як непоіменованого договору, застосовуються загальні положення про послуги, передбачені гл. 63 ЦК України, спеціальні норми, встановлені гл. 67 ЦК України та Законом України «Про страхування», загальні положення зобов'язального права (С. 74, 79, 196 дисертації, С. 8 автореферату).

При визначенні місця досліджуваної договірної конструкції удосконалено позицію про те, що місце договору медичного страхування в системі цивільно-правових договорів може бути визначено наступним чином: тип договору – договори з надання послуг, вид договору – договори страхування, підвид договору – договір медичного страхування (С. 20, 74, 79 дисертації, С. 4, 11 автореферату).

У другому розділі дисертації **«Загальна характеристика договору медичного страхування»** досліджено поняття, істотні умови та особливості укладення договору медичного страхування, охарактеризовано страховий ризик, визначено сторони договору, їх права та обов'язки, а також окреслено динаміку договірних відносин медичного страхування.

Заслуговує на підтримку спроба дисертантки сформуванню понятійний апарат у досліджуваній проблематиці, що викладено у положеннях новизни, які виносяться на захист вперше.

Так, автором запропоновано дефініцію договору медичного страхування: «Договір медичного страхування – це домовленість між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик зобов'язується у разі настання страхового випадку здійснити оплату медичних послуг, які були надані страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі медичного страхування страхувальником, на користь якої укладено договір медичного страхування, згідно програми медичного страхування, а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені договором строки та виконувати інші умови договору» (С. 19, 95, 175, 196 дисертації, С. 3-4 автореферату).

Також запропоновано визначення страхового випадку у договорі медичного страхування: «Страховим випадком за договором медичного страхування є звернення застрахованої особи під час дії договору медичного страхування до медичного, фармацевтичного або профілактичного закладу з профілактичною метою та/або з приводу гострого захворювання, загострення хронічного захворювання, травми, отруєння чи іншого нещасного випадку, що виникли під час дії договору медичного страхування, з метою одержання послуг медичної, профілактичної та/або консультативної допомоги у межах та в обсязі обраної програми медичного страхування» (С. 20, 108, 176 дисертації, С. 4 автореферату).

Запропоновано дефініцію програми медичного страхування: «Програма медичного страхування – це погоджені зі страховиком та страхувальником у конкретному договорі медичного страхування види та обсяги, порядок організації надання та фінансування медичних послуг, а також перелік медичних установ, в які страхувальник має право звернутися у разі настання страхового випадку» (С. 20, 113 – 115 дисертації, С. 4 автореферату).

Окрім інших, запропоновано визначення страховика та страхувальника як сторін договору медичного страхування: «Страховиком є юридична особа, яка надає страхові послуги на підставі ліцензії, отриманої у встановленому законом порядку, бере на себе зобов'язання відповідно до умов договору медичного страхування за визначену винагороду здійснити страхувальнику або застрахованій особі страхову виплату внаслідок настання певної події (страхового випадку)», «Страхувальником є юридична особа або дієздатна фізична особа, яка уклала зі страховиком договір медичного страхування з метою страхового захисту страхових інтересів пов'язаних зі здоров'ям на свою користь чи на користь третіх осіб» (С. 20, 198 дисертації, С. 4, 12 автореферату).

Дисертанткою обґрунтовано, що предметом договору медичного страхування є надання страховиком страхової послуги страхувальнику щодо захисту його майнових інтересів шляхом здійснення страхової виплати у разі настання страхового випадку, пов'язаного із заподіянням шкоди здоров'ю

страхувальника (застрахованої особи) (С. 19, 103, 176, 197 дисертації, С. 4, 8 автореферату).

Окрема увага у дисертаційній роботі присвячена визначенню поняття, характерних ознак та значення страхового ризику в договірних зобов'язаннях медичного страхування. Страховому ризику притаманні такі ознаки як невизначеність, ймовірність, випадковість, альтернативність та правомірність. Такі ознаки страхового ризику як ймовірність та випадковість виступають спонукальними мотивами для виникнення страхового медичного правовідношення, вони зумовлюють потребу у страхуванні з метою захисту здоров'я особи. Відтак страховий ризик – це певна подія ймовірного та випадкового характеру, на випадок настання негативних наслідків якої здійснюється страхування (С. 21, 178, 197 дисертації, С. 9, 12 автореферату).

Вдалою є класифікація обов'язків сторін за договором медичного страхування, враховуючи динаміку страхових правовідносин на: 1) обов'язки, які сторони повинні виконати у процесі укладення договору медичного страхування; 2) обов'язки, які сторони виконують протягом дії договору медичного страхування; 3) обов'язки, які виникають після настання страхового випадку (С. 21, 149, 179 дисертації, С. 5 автореферату).

Заслуговують на увагу також інші положення дисертаційної роботи, які не винесені серед положень наукової новизни.

Так, обґрунтованим видається твердження, що застосування публічної оферти при укладенні договорів медичного страхування є неможливим. Тобто рекламу або інші пропозиції, адресовані невизначеному колу осіб, про можливість надання страхових послуг не слід розглядати як публічну оферту, такі оголошення не містять істотних умов договору медичного страхування, а є лише запрошенням до оферти, яке страховик на власний розсуд може прийняти або відмовитись від нього (С. 119, 177, 197 дисертації, С. 9, 12 автореферату).

Дисертанткою проведено детальний аналіз динаміки договірних відносин медичного страхування. Встановлено, що виконання зобов'язання з медичного страхування полягає в наданні страховиком страхувальнику (застрахованій

особі) одноразово або періодично страхової виплати – грошової суми, встановленої договором медичного страхування, у разі настання страхового випадку. Одностороння відмова від договору у повному обсязі або частково може мати місце тільки у випадках, коли право на таку відмову встановлено договором або законом (С. 164, 198 дисертації, С. 10, 13 автореферату).

Важливим з практичної точки зору є висновок, що спеціальною підставою визнання договору медичного страхування недійсним є укладення його після настання страхового випадку. При укладенні договору медичного страхування після настання страхового випадку втрачається суть страхових правовідносин, що мають алеаторний характер. Тобто, відсутній страховий ризик, що є основним спонукальним чинником до укладення цього договору (С. 173, 198 дисертації, С. 13 автореферату).

Привертає увагу запропонований автором висновок, що під припиненням договору медичного страхування слід розуміти припинення його чинності як правочину, а також припинення договірних прав та обов'язків його сторін (страховика та страхувальника), що пов'язується з певними правомірними юридичними фактами – підставами його припинення, передбаченими законом або договором (С. 174, 180, 199 дисертації, С. 13 автореферату).

У третьому розділі дисертаційної роботи **«Відповідальність сторін за договором медичного страхування»** визначено характерні особливості та види порушень у сфері відносин медичного страхування, визначено особливості цивільно-правової відповідальності сторін договору медичного страхування.

Вдалою є запропонована дисертанткою класифікація порушень за договором медичного страхування за критерієм сторони договору, а саме: 1) порушення за договором медичного страхування зі сторони страховика; 2) порушення за договором медичного страхування зі сторони страхувальника (С. 186 – 187 дисертації, С. 11 автореферату).

Обґрунтовано, що підставою цивільно-правової відповідальності сторін за договором медичного страхування є невиконання чи неналежне виконання ними своїх обов'язків, тобто таке, що не відповідає умовам договору, вимогам ЦК

України, інших актів цивільного законодавства (С. 181, 195 дисертації, С. 11 автореферату).

Не залишилось поза межами дисертаційної роботи визначення особливостей прострочення страховиком та страхувальником виконання своїх обов'язків за договором медичного страхування. Проаналізовано підстави та умови відшкодування моральної шкоди в договірних зобов'язаннях з медичного страхування (С. 188-190 дисертації, С. 11 автореферату).

Дисертація завершується висновками, які випливають зі змісту роботи, є логічними, відображають основні результати дослідження (С. 196 – 199 дисертації). Обґрунтування кожного із висновків можна знайти у змісті дисертаційної роботи.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можна дійти висновку, що мета наукової роботи в процесі виконання дослідження була досягнута. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, яка містить науково обґрунтовані положення наукової новизни.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірність. Дисертаційна робота Петечел Надії Михайлівни є ґрунтовним науковим дослідженням теоретичних та практичних проблем правового регулювання договору медичного страхування, що забезпечено опрацюванням значної кількості джерел (235 найменувань). Дисертантом вивчено відповідне національне законодавство України, концептуальні підходи українських та закордонних науковців, а також судову практику у справах щодо досліджуваної проблематики. Високий науковий рівень написання роботи підтримується завдяки використанню широкого кола загальнонаукових та спеціальних юридичних методів. Все це вказує на достатню обґрунтованість та достовірність вироблених у дисертації наукових положень, висновків та пропозицій.

Оскільки дисертація є самостійним науковим дослідженням, а всі сформульовані в дисертаційній роботі теоретичні положення, висновки та пропозиції, які виносяться на захист, отримані автором самостійно на підставі власного авторського дослідження, аналізу літературних джерел, національної

нормативно-правової бази, судової практики, можна стверджувати про **особистий внесок здобувача в науку та доктрину цивільного права.**

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертаційній роботі положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у:

- науково-дослідній діяльності – для подальших наукових досліджень і вирішення проблем, пов'язаних із правовим регулюванням відносин за договором медичного страхування;

- правотворчій діяльності – з метою вдосконалення норм чинного законодавства України, що регулюють питання медичного страхування;

- правозастосовній діяльності – під час вирішення спорів, які виникають під час укладення договорів медичного страхування;

- навчальному процесі – для викладання навчальних дисциплін «Цивільне право України», «Договірне право», «Страхове право», «Медичне право», а також з метою підготовки відповідної навчальної та навчально-методичної літератури.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні наукові висновки та положення дисертації викладені в одинадцяти наукових працях, зокрема у двох наукових статтях, опублікованих у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, в одній статті в науковому періодичному фаховому виданні іншої держави, яка входить до Європейського Союзу, а також у восьми тезах доповідей на наукових конференціях.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертаційного дослідження дає підстави для висновку, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що ставляться Міністерством освіти і науки України. Зміст автореферату відображає основні положення, результати і висновки дисертаційної роботи Петечел Надії

Михайлівни на тему «Правове регулювання договору медичного страхування». Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

В цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю та підтримуючи більшість положень, які мають ознаки наукової новизни та виносяться на захист, звертаємо увагу на окремі положення, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час публічного захисту дисертації.

1. Зауваження викликає відповідність назви окремих розділів дисертаційної роботи їх змістовому наповненню. Так, Розділ 1 дисертації названо «Становлення та правова природа договору медичного страхування», проте в ньому в межах двох підрозділів висвітлюється становлення та розвиток медичного страхування (підрозділ 1.1) та місце договору медичного страхування в системі цивільно-правових договорів України (підрозділ 1.2). Тоді як питання правової природи договору медичного страхування висвітлюється поза межами першого розділу - у підрозділі 2.1 дисертації «Поняття, істотні умови та порядок укладення договору медичного страхування» (С. 80 – 95 дисертації).

2. Досліджуючи поняття договору медичного страхування, дисертантка акцентує увагу на три види добровільного медичного страхування: 1) медичне страхування (безперервне страхування здоров'я); 2) страхування здоров'я на випадок хвороби; 3) страхування медичних витрат. Проте в нормах Закону України «Про страхування» медичне страхування розглядається також як вид обов'язкового страхування (ст. 7), яке теж повинно реалізовуватись на підставі договору. Враховуючи актуальність медичного страхування в умовах пандемії, цікаво почути позицію дисертантки про те, створення якої моделі загальнообов'язкового медичного страхування є найбільш прийнятним в Україні, і чи врахована така модель в рамках законопроектів, які сьогодні внесені на розгляд Верховної Ради (наприклад, проект закону про фінансове забезпечення охорони здоров'я та загальнообов'язкове медичне страхування в Україні № 3464 від 12.05.2020 р.).

3. В дисертації обґрунтовано визначається коло істотних умов договору медичного страхування крізь призму норми абзацу 2 ч. 1 ст. 638 ЦК України. Тому на С. 107 дисертації зазначається, що істотними умовами договору медичного страхування будуть також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. Проте при характеристиці договору медичного страхування в дослідженні неодноразово наголошується, що такий договір належить до договорів приєднання (С. 91, 175, 196 дисертації), для яких характерним є приєднання іншої сторони до запропонованих умов договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору. Очевидно, потребує додаткового пояснення позиція дисертанта, чи можуть до кола істотних умов договору медичного страхування входити умови за заявою хоча б однієї із сторін.

4. Додаткового обґрунтування під час публічного захисту потребує позиція дисертантки про віднесення до кола істотних умов договору медичного страхування програми медичного страхування (С. 20, 21 дисертації). Адже на сторінках дисертації в описі змісту програм медичного страхування зазначається, що програма містить інформацію про страхові випадки, страхові суми та страхові платежі (С. 113-116 дисертації), які є істотними умовами договору медичного страхування згідно зі ст. 982 ЦК України.

5. Поза увагою дисертантки залишилась практика Верховного Суду та Європейського Суду з прав людини в сфері страхування. В умовах оновлення Цивільного кодексу України доречним було б також запропонувати проект внесення змін до цивільного законодавства, які належно обґрунтовані в роботі, зокрема серед положень наукової новизни, та могли б бути враховані в законопроектній діяльності.

Наведені зауваження стосуються дискусійних або таких, що потребують уточнення, питань та не применшують у цілому високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження, яке присвячене актуальній та практично вагомій проблематиці.

Загальний висновок щодо дисертації.

Дисертаційна робота Петечел Надії Михайлівни на тему «Правове регулювання договору медичного страхування» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною здобувачем особисто у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Підготовлена до захисту дисертація містить висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, а також характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок дисертанта в науку цивільного права.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота на тему «Правове регулювання договору медичного страхування» відповідає усім вимогам, що ставляться до кандидатських дисертацій, передбаченим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Петечел Надія Михайлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського
національного університету

